

tisztítására és a betongyűrűk közelmúltban történő kihelyezésére azért volt szükség, mert a környező lejtők természetes, valamint mesterségesen is elősegített eróziója többször eltömítette azt.

A barlang elsősorban a környező (egyébként a közeli kőbányászat miatt jelentős mértékben átalakított) domborzati viszonyok és saját belső morfológiája miatt emberi megtelepedésre sohasem lehetett alkalmas. Az őskori kerámiák barlangi járattisztítás során megállapított jelenléte sokkal inkább az említett eróziós folyamatok következménye lehet. Bejártuk a barlang környezetét is legfeljebb 150 m távolságig. További régészeti leleteket, vagy régészeti lelőhelyre utaló egyéb jelenségeket nem találtunk. Figyelembe véve azonban a beszolgáltatott leletek számát, jellegét, és a terület nagy felületre kiterjedő és intenzív erdei fedettségét, a negatív szemlézési eredmény ellenére, a Viktória-barlang kb. 100 méteres környezetében őskori régészeti lelőhelyet valószínűsítünk.

A leleteket a megtaláló a Herman Ottó Múzeum részére átadta.

Munkatársak: Ferenczi Gergely barlangtani szakreferens (Bükk Nemzeti Park), Kalászdi György (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság).

SZOLYÁK PÉTER

357. Mogyoród, Mély-gāti-dűlő
(MRT XIII/3 k. 17/5 lh., KÖH 26170)
(Pest megye) Á

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága 2009. április 6–14. között megelőző feltárást végzett a 1720/39–40 hrsz. telken, 920 m²-en. 2006. szeptember 20–27. között Kővári Klára próbaásatást végzett az 1720/5–11 hrsz. telken, ahol 12–13. századi telepjelenségeket dokumentált.

A lehumuszolt felületen ritkásan helyezkedtek el a régészeti objektumok: 7 árkot és 8 további, földbe mélyített objektumot bontottunk ki. A 4–7. árkok egymásba csatlakozva egy szabályos téglalap alakú területet határoltak. Betöltésük anyaga, jellege egymással megegyezett, így feltételezhető, hogy ugyanazon árokrendszer részeit képezték. Bizonytalan a funkciója annak a nagyméretű, szabálytalan négyszög alakú beásásnak, melyet a szelvény D-i felében bontottunk ki. Jellege alapján földbe mélyített lakóobjektumra emlékeztet, hiányoznak belőle azonban a lakhatásra utaló, tényleges nyomok (padlóréteg, tüzelőberendezés stb.) A lelőhelyrészletre a leletszegénység jellemző: az objektumokból néhány kerámiatöredék és állatcsont került elő. Szórványként találtunk 4 darab Árpád-kori összeragadt, korrodálódott ezüstdenárt. Ezek alapján a lelőhely a kora Árpád-korra datálható. A 15. sz. gödörben egy őskori cseréptöredék volt.

Munkatársak: Bíró István, Kóka István, László József ásatási technikusok.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

358. Mogyorósbánya, Újfalusi dombok
(KÖH 26748)

(Komárom-Esztergom megye) Pa

A felső paleolit lelőhelyen folytatott kutatásról utoljára a Régészeti kutatások Magyarországon 1999 kötetben számoltam be részletesen.²² Azóta több évben is folytattuk a település feltárását, legutóbb 2009-ben.²³

A lelőhely a falutól ÉNy-ra, a Duna holocén terasza fölött meredeken kiemelkedő Újfalusi dombok (Vrski) határreszen található. A domb nagyobbik része folyamatosan művelt szántó, kisebbik része szőlő, tengerszint feletti magassága 207–210 m. A dombtető jelenlegi egyenetlenségei részben természeti folyamatok eredménye. A Keleti-Gerecse 300–350 m tszf. magasságú sasbérceit (Öregkő!) fokozatosan alacsonyodó hegylábi felszínnek veszik körül, amelyek a dunai teraszrendszerhez csatlakoznak. Ezeket a felszíneket az eróziós, csapadékos időkben aktív patak völgyek feldarabolták, és hullámos dombvidékké formálták. (Schweitzer Ferenc nyomán.)

A hegylábi lejtőket és a teraszokat legalább 2,5 m vastag lösz fedte be a jégkorszak végéig: próbaárkunkkal eddig a mélységig eljutottunk.

Az Újfalusi dombok jelenkori egyenetlenségei részben emberi tevékenység következménye. A múlt század közepén abbahagyott bányászat beomlott tárnái, a domb falu felé eső oldalában felhalmozott nagy mennyiségű építési (beton)törmelék, kisebb mértékben az ásatások utáni gépi tereprendezés alakította át a domb eredeti felszínét. A D-i kitettségtű tető – a késő paleolit települési stratégiát ismerve és a mindennapi élelemszerző gyakorlatot feltételezve – ideális helyszín. Látótávolságra van az Öregkő barlangjaitól, amelyek alkalmi menedékek és raktárak voltak: a barlangok jégkor végi rétegeiben a nyílt színi telepek eszközkészletének típusai kerültek elő. A domb alatti patak völgy a Duna árterére nyílik. A dömösi áttörés előtt még lassú sodrású, gázlókkel, szigetekkel teli, jégkori Duna-meder könnyen becserkészhető átjárást biztosított a középhegyi erdőkből a Kisalföld lapályaira és vissza vonuló legelőváltó állatcsordáknak. Könnyen hozzáférhetőek voltak a Gerecse nyersanyagforrásai is.

A lelőhely szakmai jelentősége kettős. Egyrészt topográfiai szervesen illeszkedik a felső paleolit kori település-sorozatba: a Duna jobb partján egyelőre a legnyugatibb telep. Másrészt a gravetti entitásnak néhány éve elkülönített régészeti filuma, a ságvári kultúra leggazdagabb lelőhelye. A telep C¹⁴ kora 19 930 BP.

22 T. DOBOSI V.: Mogyorósbánya, Újfalusi dombok, felső paleolit telep. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1999. Budapest 2002, 5–14.

23 RKM 2001 (2003) 193.; RKM 2005 (2006) 275–276.; RKM 2006 (2007) 232.; RKM 2008 (2009) 233.

A lelőhelyen eddig három, egymástól leletmentes sávokkal elválasztott lakóegységet találtunk. A harmadik, legnagyobb települési felszín 1986 és 2008 között egymáshoz kapcsolódó szelvényekkel összesen 370 m² kiterjedésben tártuk fel. A 24×16 m-es felület Ny-i és D-i széle egyben a lakófelszín pereme is.

2009-ben a telep K-i szélének megtalálása reményében a 2008. évi ásatási felszíntől 4 m-re K-re nyitottuk meg a 6×2 m-es szelvényünket. A 4 m-es sáv terveink szerint megmarad „tanútömbnek”. A GPS-szel pontosan bemért szelvényben a későbbiekben ellenőrizhetők, kiegészíthetők és pontosíthatók lesznek a mai eredmények. 2009-ben sem értük el a település szélét, bár a kultúrréteg intenzitása, a leletek sűrűsége fokozatosan csökkent. A lakófelszín kissé szabálytalan oválisnak mutató kiterjedése még nem állapítható meg.

A paleolit települési felszín a domb teteje felé egyre mélyebben érhető el. 1984-ben a domboldalon kiemelkedő kultúrréteggel kezdtük a feltárást, 2009-ben már 2 m lösz és változó, 30–40 cm vastag humusz fedte: a domb pleisztocén végi felszíne a jelenleginél laposabb volt, a kultúrréteg a vízszinteshez közeli helyzetben van. A relief energia a holocénban is alakul: növényzetmentes időszakokban a domb gerince a patak völgy felé fokozatosan erodálódott, elsimult, a Duna felé meredeken leszakadt, pusztult.

Az Újfalusi dombok hagyományos, általános (nem specifikus) funkciójú felső paleolit telep. A járósíntet a zsákmányállatok (Equus, Rangifer) fogai és apróra tört csontjai borítják. Az erősen meszes löszben a hosszúcsonttöredékek nehezen vagy egyáltalán nem menthetők meg. Kőeszközök, nyersanyagdarabok, az eszközök előállításakor keletkezett gyártási hulladék, néhány miocén kori ékszercsiga került elő. Az enyhén teknős tűzhelyeket néhány apró faszénzemcse, hamus foltok és több centiméter vastagon terrakotta színűre átégett lösz jelezte. Több helyen a szétázott okker vörösre festette a kultúrréteget, már néhány centiméterrel a tényleges felszín fölött.

Az előkerült eszközök előzetes típuslistája:

Vakaró	110
Árvéső	179
Retusált penge és töredék	87
Csonkított penge	24
Tompított hátú penge normál és mikroméret	16
Vállas eszköz	9
Kaparó	24
Hegy	8
Összetett eszköz	1
Eszköz: 8,2%	
Magkő-származék 3%	170
Penge 6%	340
Szilánk, gyártási hulladék cca.	4600
Kavicseszköz 18%	193
Ékszer-csiga	68

Az utolsó eljegesedés második felében, kb. 20 ezer éves időtartamot a gravetti entitás kronológiailag és kulturálisan elkülöníthető kultúrái töltötték ki. Ezek egyike a korábban „kavics-gravettinek” meghatározott ságvári kultúra. Az ipar összképe, típus-spektruma, a kivitelezés színvonala, mérettartománya eltér a hagyományosan penge-alapú késő paleolit eszközgyűttesekétől. Miután a nyersanyagforrások a pengés és kavicsos technológia alkalmazói számára egyformán hozzáférhetőek lehetnek, különösen olyan szűk földrajzi régió és időrendi kereteken belül, mint Pilismarót és Mogyorósbánya, a kavics nyersanyag preferálása a kultúra népének szerszámokkal szemben támasztott igényét, hagyományait, manuális készségét tükrözi.

Nyersanyag	db	%
Kova részben kavics	3493	73
Tűzkő (erratikus ?) feltehetően gumó	297	6
Radiolarit (Gerecse) részben kavics	299	6
Szarukő: részben gumó	19	+
Obszidián (Tokaj-Eperjes) mindig max. tojásnyi gumó	200	5
Hidro/limno kvarcit lehet pados vagy görgeteg	125	3
Kvarcit: mindig kavics	325	7
Hegyi kristály (Alpok)	1	+
Egyéb/mezozoos	12	+

A gerecsei radiolarit házi nyersanyagának számít, az obszidián és a hegyi kristály igazi távolsági nyersanyag. E két nyersanyag előfordulási helye megrajzolja a közösség tevékenységi körének vagy kapcsolatrendszerének határait. A kavicsokat régi vagy aktuális folyóhordalékból gyűjthették.

A lelőhelyhez kapcsolódó újabb természettudományos vizsgálatok: Rusziczay-Rüdiger Zsófia az ásatási szelvény szedimentológiai elemzését végezte el; Mihály Judith az okker-minták FTIR és FT-Raman vizsgálatáról adott jelentést.

T. DOBOSI VIOLA

359. Mórahalom, Benák-tanya

(Csongrád megye) Sza

A Guzzi-sor mentén kialakítandó ivóvízvezeték, szennyvízcsatorna és szilárd burkolatú út nyomvonalán 2009. március 16–18. között próba-, majd szeptember 8–11 között megelőző feltárást végeztünk.

Mórahalom 31. (KÖH 29590): A két ütemben végzett feltárást során kialakított ÉNy–DK tengelyű szelvény területe elérte a 800 m²-t. A területen 22 településre utaló régészeti jelenség került elő, mindegyik a szarmata korszakhoz kapcsolható. Az objektumok kevés leletanyagot tartalmaztak.

Mórahalom 33. (KÖH 29592): Az ÉNy–DK-i tengelyű szelvény mérete elérte a 1100 m²-t. A területen 14 tele-